

- [2] MEYER, J.: NOTIS: The system and its features. = Library Hi-Tech, 3. köt. 2. sz. 1985. p. 81–90.
- [3] BAKER, B.–NIELSEN, B.: Educating the online catalog user: experiences and plans at Northwestern University Library. = Research Strategies, 1. sz. 1983. p. 155–166.
- [4] MATTHEWS, J. R. (ed.): The impact of online catalogs. New York, Neal-Schuman, 1986.
- [5] BAKER, B.: A conceptual framework for teaching online catalog use. = Journal of Academic Librarianship, 12. köt. 5. sz. 1986. p. 90–96.
- [6] BORGMAN, Ch.: Mental models: ways of looking at a system. = ASIS Bulletin, 1982. dec. p. 38–39.
- [7] NIELSEN, B.: What they say they do and what they do: assessing online catalog use instruction through transaction monitoring. = Information Technology and Libraries, 5. köt. Spring 1986. p. 28–34.
- [8] NIELSEN, B. et al.: Educating the online catalog user: a model for instructional development and evaluation, final report. CLR Grant, 2055. sz.
- [9] BAKER, B.: A new direction for online catalog instruction. = Information Technology and Libraries, 5. köt. 3. sz. 1986. p. 35–41.
- /NIELSEN, B.–BAKER, B.: Educating the online catalog user. = Library Trends, 35. köt. 4. sz. 1987. p. 571–585./

(Bobokné Belányi Beáta)

Irányzatok a könyvtári szakfolyóiratok szerkesztésében

A folyóirat a szakmai kommunikációs folyamat talán legdemokratikusabb eszköze. E folyamatban kulcsszerepet játszik a szerkesztő, három minőségben is:

- ▶ "kapuőrként" ő dönti el, mi jelenjék meg, mi nem;
- ▶ a szerzők konzulenseként segíti a gondolatok legjobb kifejtését;
- ▶ a "termék" eladójaként felkelteni és megtartani szándékszik az olvasók érdeklődését.

Bár a felsorolt három funkció állandó eleme a szerkesztői munkának, némi lassú változások mégis megfigyelhetők a könyvtári szakfolyóiratok szerkesztése terén: változnak maguk a folyóiratok, változik a szakma, s változik az előállítás és terjesztés technológiája.

A FOLYÓIRATOK

A folyóiratok száma

A könyvtári szakfolyóiratok 63,75%-a a 2. világháború után indult. 1979-ben 500–1000-re becsülték számukat. 1983-ban az Ulrich-kiadványok alapján 1545 címet lehetett összeszámolni. Az 1860–1933-as időszak adatait alapul véve a könyvtári folyóiratok 13,8 évenként duplázódtak meg.

Csak egy maroknyi folyóirat alkalmaz főfoglalkozású szerkesztőt; többnyire mellékfoglalkozásként vagy társadalmi munkában látják el a szerkesztés feladatait.

A folyóiratok csekély számának megítélésakor tekintetbe kell venni, hogy igen kevés kap közülük több mint száz kéziratot évente, míg a társadalomtudományok vezető folyóirataihoz 400–700 kézirat fut be évente.

A folyóiratok szakosodása

A folyóiratok számbeli növekedésével egyre inkább specializálódnak az új indulások; alig van köztük olyan, amely átfogná az egész szakmát. Ezt a megállapítást az észak-amerikai példák sora bizonyítja. A szerkesztők, minthogy nem mindig rendelkeznek a szükséges, részletekbe menő szakismeretekkel, egyre inkább támaszkodnak külső szakértőkre tanácsadás és a kéziratok elbírálása végett.

Változások az irodalomban

Korábban sok elmarasztaló kritika érte a szerzőket írásaik alacsony színvonala miatt. Újabban a kritikai hangok elhalkultak, bár nem szűntek meg teljesen. Egészében véve úgy látszik, javult a kéziratok minősége.

A minőség elbírálása részben szubjektív marad továbbra is. Vizsgálatok kimutatták, hogy egyre több tanulmány alkalmazza a kvantitatív módszereket, de még ritkák a kifinomultabb elemzési eljárások. Megállapítható azonban, hogy az idő teltével egyre inkább érvényesülnek a tudományos kutatás követelményei az írásokban. Különböző szerzők vizsgálódásai szerint a közlemények 35, 24, 27,7%-a alapul kutatásokon.

Ha a kritikusok nincsenek is megelégedve ezzel az aránnyal, tény az, hogy a szerkesztőknek nemcsak a specializálódásból, hanem a kutatási eljárások és módszerek megítéléséből adódó problémákkal is meg kell küzdeniük, ha másként nem, külső szakértők bevonásával.

A szerkesztők szerint az írások tudományos minősége javul, de még mindig sok munkát igényel a fogalmazási és nyelvtani hibák kijavítása. A beküldött kéziratok száma nem nő, sőt egyes folyóiratoknál csökken; ezért több szerkesztő tanácsadóit is bevonja a lehetséges szerzők felkutatásába.

A SZAKMA

Publikálási kényszer

A könyvtárosi szakmában, különösen a felsőoktatási könyvtárakban beálló változások éreztetik hatásukat a folyóiratokra nézve is. A felsőoktatási könyvtárak munkatársainak fő törekvése, hogy azonos elbírálás alá essenek az oktatói személyzettel. Ha az előjogok elnyerése késik is, a könyvtárosokkal szemben támasztott publikálási követelmény érezhetően növekszik, s megfigyelhető a felsőoktatási könyvtárakban dolgozók szakirodalmi tevékenységének növekedése, különösen ott, ahol a könyvtárosokat az oktatókéval azonos jogok és kötelezettségek illetik meg.

Szakmai segítség

A könyvtáros szakma – bár közvetlenül nem tudja biztosítani a kutatómunkához szükséges feltételeket – többféleképpen próbál segíteni tagjainak kutatási és publikációs tevékenységükben.

Számos kiadvány jelent meg a kéziratok előkészítéséről és a kéziratok elhelyezéséről, az egyes szerkesztőségeknek a beküldött kéziratokat érintő gyakorlatáról. Olvashatunk egy szemináriumról, amely könyvtárosoknak kívánt segítséget nyújtani, hogyan publikáljanak. A könyvtáros egyesületek is rendszeresen szerveznek e témakörben konferenciákat; különösen az ALA (American Library Association = Amerikai Könyvtárosegyesület) aktív e területen.

Szakmai kapcsolatok

A könyvtári munkahelyeken egyre inkább szabályozzák a különféle eljárásokat és kapcsolatokat. Ilyen irányú változás figyelhető meg a szerkesztő és a szerző kapcsolatában is.

Kiemelkedő figyelmet fordítanak a kéziratok szerkesztőségi elbírálására és a lektorálás szabályozására. Különböző megoldások alakultak ki a kézirat elfogadására (pl. a szerkesztő egyszemélyi döntése, szerkesztőbizottság vagy szerkesztői team állásfoglalása; a lektor úgy készíti el jelentését, hogy nem tudja, ki a szerző, s a szerző sem tudja, ki a lektora stb.). Vizsgálódások megállapították, hogy a nem felkérésre beküldött kéziratok 22,7 – 26 – 30,5 – 38,4%-át fogadták el közlésre.

Általános vélemény, hogy a kézirat elbírálásának legjobb és legobjektívabb módszere, ha a szerző és a lektor ismeretlenek maradnak egymás előtt. Egyre nagyobb súly esik a lektorálás kérdésére, mivel sok felsőoktatási intézmény megköveteli alkalmazottaitól, hogy írásaikat olyan folyóiratokban publikálják, amelyek a beküldött kéziratokat lektorálási eljárásnak

vetik alá. Másfelől a lektorálási eljárás korlátozza ugyan a szerkesztőt, de egyben támaszt és védelmet is nyújt neki.

Az ALA 1983-ban irányelveket fogadott el a könyvtári és információs területen működő szerzők, szerkesztők és kiadók tevékenységére vonatkozóan. Szigorú megfogalmazásuk ellenére a józan ész talaján állnak, s az igényes gyakorlatot tükrözik.

TECHNOLÓGIA

Alternatív formák a kiadásban

Az ALA és az OCLC videokazettán megjelentetett folyóiratot vezetett be. Az előbbi olyan témák feldolgozása szerepel, mint pl. a Los Angeles-i híres könyvtári tűzvész, a másiké inkább csak a szolgáltatásokat mutatja be.

Az elektronikus "hirdetőtáblák" (electronic bulletin boards) arra szolgálnak, hogy a könyvtárosok személyi számítógépük segítségével egymás között kommunikálhassanak. Lehetővé teszik a gyors hírközlést, de hiányzik belőlük a folyóirat-szerkezet és a szerkesztői gondozás, s az is megeshet, hogy pusztán a könyvtári konferenciák pletykáira szorítkoznak.

A szöveg előkészítése

A számítógép nélkülözhetetlennek bizonyult a kéziratok elkészítésében: a legtöbb könyvtáros valamilyen számítógépet vagy szövegszerkesztőt használ. A mátrix és a margarétafejes nyomtatók írásképe sokat javult, s a lézeres nyomtató szedéshez közeli külalakot ad a kéziratnak. Ma még a legtöbb kiadó újra kiszedi a szerzői kéziratokat, de várható, hogy a géppel olvasható szöveg és az elektronikus átvitel új lehetőséget nyit a szerző és a szerkesztő kapcsolatában.

Számítógépek alkalmazása a kiadásban

A nyomóforma előállításában gyors fejlődés következett be a hagyományos (pl. linotype) eljárásoktól a fényszedésen át a számítógépes digitális szedésig. Most az ún. desktop publishing (az íróasztalnál elkészített nyomóforma) technikájának rohamos elterjedése figyelhető meg. Egy személyi számítógépen nyomdakész, fényképezhető szedés állítható elő a megfelelő szoftver segítségével. Így lerövidül az átfutási idő, csökkennek az előállítás költségei is.

A cikk bőségesen él irodalmi hivatkozásokkal, de csak az amerikai szakirodalomból.

/JOHNSON, R. D.: *Current trends in library journal editing.* = *Library Trends*, 36. köt. 4. sz. 1988. p. 659 – 672./

(Papp István)